

Sandkryper *Gobio gobio*

Fremmed art

faktaark

Sandkryperen er en liten karpfisk som ikke forekommer naturlig i norske vassdrag. Den er hittil registrert i to vassdrag i Sør-Norge, Numedalslågen (Buskerud/Vestfold) og Nesheimvassdraget (Vest-Agder). Den er sannsynligvis sluppet ut i disse vassdragene etter at den er brakt til landet som levende agn til sportsfiske. Sandkryperen kan være en konkurrent til unger av laksefisk, men virkningene av at arten etablerer seg i våre vassdrag er dårlig kjent. Det er stor risiko for at den blir spredd til nye vassdrag.

Status
Kategori Ukjent risiko på Norsk svarteliste 2007

Kjennetegn

Sandkryperen er en liten karpfisk med tykke lepper og munnen tydelig på undersiden av hodet. Den har en skjeggtråd på hver side av munnen. Dette er bygningstrekk som er typisk for fiskearter som lever på bunnen og henter sin føde der. Sandkryperen kan bli 20 cm lang, men når sjelden over 15 cm. I norske lokaliteter er det registrert fisk opp til vel 15 cm lengde.

Utbredelse

Sandkryperen finnes opprinnelig fra Nord-Spania og Irland i vest gjennom Europa og Nord-Asia øst til Stillehavet. I Norden finnes den naturlig i Danmark, Skåne (Sverige) og Sør-Finland. Arten ble trolig innført til Numedalslågen i Vestfold en gang på 1980-tallet. Ett individ av arten ble første gang fanget i oktober 1991 ved Utleiv i Lardal kommune, ca 30 km fra sjøen. Ved fiske med elektrisk fiskeapparat på samme lokalitet i mai 1992 ble det fanget ytterligere ett eksemplar, og på samme tid ble ett individ fanget ved Brufoss, omlag 15 km lenger opp i vassdraget. De tre individene målte henholdsvis 41, 62 og 156 mm, noe som viser at det på dette tidspunktet forekom flere årsklasser i elva. Nye undersøkelser i 1996 og 1997 viste at arten hadde økt kraftig i utbredelse og tetthet, idet den nå var kontinuerlig utbredt fra Hvitvingfoss i Buskerud til Stuåsen nedenfor Sundegapet i Vestfold, det vil si en elvestrekning på omkring 58 km. Den hadde også spredt seg via Årumvatnet til nedre deler av Hagneselva. Det ble konstatert fire årsklasser inkludert årsyngel på de fleste lokalitetene som ble undersøkt. Det er antatt at spredningen innen vassdraget skjer ved aktiv vandring av voksen (gytemoden) fisk. I dag finnes arten også i Korvikvannet og andre sideelver til Numedalslågen.

Sandkryper er hittil registrert i Numedalslågen og i Nesheimvassdraget ved Farsund, Vest-Agder.

I 2004 ble det påvist sandkryper i Nesheimvatn på Lista, Farsund kommune i Vest-Agder. Innsjøen hadde da allerede en tett bestand av sandkryper, med en fangst på 47 individ pr. 100 m² garnareal. Det ble også fanget en sandkryper i Vansbekken ved Vanse sentrum. Sandkryperen ble trolig innført til Nesheimvatnet en gang på 1990-tallet, idet det for en del år siden ble levert en fisk til Fylkesmannen som en antok var sandkryper. Det er også svært sannsynlig at det finnes sandkryper i Prestvatnet og Åmdalsbekken i samme vassdrag.

Biologi

Sandkryperen i Numedalslågen ble registrert på lokaliteter som varierte mye med hensyn til substrat, dybde og strømhastighet. Årsyngel ble bare funnet grunnere enn 0,5 m på sakteflytende partier med sand- og bløtbunn. Ettåringene ble delvis funnet på de samme områdene som årsyngelen, men også på områder med grus- og steinbunn med sterkere strøm (ca 0,5 m/sek) og dybder på opp til 1 m. Eldre og kjønnsmodne fisk synes å forekomme mest i de dypeste delene av Lågen.

Sandkryperen kjennes blant annet på en skjeggråd i hver munnvik.

Sandkryperen oppholder seg mest på områder som er mindre viktige for laks og aure. Det ser derfor ikke ut til å være særlig habitatoverlapp mellom sandkryper og unger av laks og aure, men dette vet vi lite om.

Undersøkelser i Numedalslågen viste at fjærmygglarver var dominerende i dietten til sandkryper, men at den tar litt av de fleste tilgjengelige grupper av næringsdyr. Det var liten forskjell i næringsvalg sommer og høst, med unntak av at vårfluelarver ble spist hyppigere om sommeren enn om høsten. Det ble også påvist detritus (dødt materiale) i magene hos sandkryper, noe som viser at arten er nært knyttet til bunnen i sitt næringssøk. Laks- og aureunger fanget på de samme lokalitetene hadde en noe mer variert diett, med larver av fjærmygg, vårfluer og døgnfluer som dominerende grupper. Det er altså en viss overlapp i næringsvalget hos de tre fiskeartene, noe som betyr at det kan være en viss konkurranse om næring mellom dem. Konkurransen mellom sandkryper og laksefisk er trolig likevel

relativt svak ettersom de i stor grad altså ser ut til å oppholde seg i forskjellig habitat i elva.

Bestandsstatus

Sandkryper er hittil påvist i to vassdrag i Norge; i Numedalslågen i Buskerud og Vestfold og i Nesheimvassdraget, Farsund, Vest Agder. Vi kjenner ikke tidspunktet for introduksjon, men ut fra størrelses- og alderssammensetning kan vi vurdere omtrent når utsettingen må ha funnet sted. Sannsynligvis ble arten satt ut i Numedalslågen på 1980-tallet, mens introduksjonen i Nesheimvatnet sannsynligvis har skjedd på 1990-tallet. Sannsynligvis vil sandkryperen spre seg ved egen hjelp til alle deler av de vassdragene den nå finnes nedenfor eventuelle vandringshindre som stopper oppstrøms vandring. Vi kan ikke utelukke at arten allerede kan være spredd til andre vassdrag uten at dette er registrert og dokumentert.

Jo flere lokaliteter sandkryperen forekommer i og jo tettere bestander, jo større sjanse er det for at den blir spredd til nye lokaliteter. Fordi arten, i alle fall i unge stadier, lever på grunt vann, er den lett å fange for bruk som levende agn eller i forbindelse med barns lek. Sjansen er derfor stor for at sandkryperens forekomst i Sør-Norge vil øke i åra som kommer.

Referanser

Eken, M. & Borgstrøm, R. 1994. Sandkryper - ny fiskeart for Norge. Fauna 47: 120-123.

Pethon, P. & Barstad, G. 1998. Grundling (*Gobio gobio*) i Numedalsvassdraget - utbredelse, habitatpreferanse og næringsvalg. Resultatrapport 1997. Rapport fra Zoologisk Museum, Universitetet i Oslo. 21 s.

Lura, H. 2004. Biologiske undersøkelser i Nesheimvassdraget, Farsund kommune. Rapport, Ambio Miljørådgivning AS, Stavanger. 33 s.